

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. IX. Innocens tacitè condonat injuriam adulterij, quando scienter & sponte in copulam conjugalem consentit, vel alia signa conjugalis familiaritatis ostendit: Licèt hæc omnia sine condonatione ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

cens. secundum Sanchez. præcepto scandali vitandi : à quo præcepto vir ipse similis adulterij reus minimè eximitur : cum non desinat esse caput, nec scandalum cesset.

Nec obstat compensatio mutui adulterij. Quia (inquit Sanchez) ea confert, ne liceat viro perpetuum divortium intentare; non autem, ut non teneatur aut ratione correctionis uxoris, aut ratione scandali vitandi, suspitionis consensus, ac patrocini præstiti adulterio ipsius, ad tempus divertere, quo ipsa deterrita, imposterùm ab adulterio retrahatur: vel saltem vicini intelligant, id adulterium invito marito perpetrari.

323. *Objectio.* Si objicias illud Apost. ad Rom. 2. v. 1. *In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas : eadem enim agis qua judicas.* Et v. 22. *Qui dicit non machandum, macharis.* Responder Sanchez: delicta esse valde imparia. In hominum enim æstimatione adulterium viri leve crimen reputatur, nec in dedecus ac infamiam uxoris cedit: ac proinde lege sæculari minimè plectitur poenâ criminali, nec datur jus uxori accusandi criminaliter. At uxoris adulterium existimatur nefandissimum scelus, ac poenâ capitis dignum. Proindeque vir adulter, utpote multò leviori crimine infectus, capax est uxoris adulteræ corrigendæ. Sic ille. An meritò, alij judicent.

Solvitur ex Sanchez.

Ego transeo ad aliam difficultatem; utputa, ad tacitam condonationem adulterij, pro cujus explicatione ponitur

CONCLUSIO IX.

Innocens tacitè condonat injuriam adulterij, quando scienter & sponte in copulam conjugalem consentit, vel alia signa conjugalis familiaritatis ostendit. Licet hæc omnia sine condonatione fieri possent. Factâ reconciliatione, si iterùm peccet, potest dimitti: & potest ipse dimittere compartem, si adulteretur.

324. *Condonatio alia est merè interna, alia externa, expressa vel tacita.* Hæcenus disputavimus, quando liceat, aut sit præceptum, ratione adulterij divertere: quid autem, factò divortio, uterque conjux possit circa statûs sui mutationem, infra patebit. Impresentiarum differendum est de condonatione adulterij. Porro hæc intelligi potest fieri vel actu merè interno & mentali, vel actu externo & apparenti: & rursus actu externo vel consistente in locutione & verbis, & dicitur condonatio expressa, vel in operatione aliqua & factis, appellaturque condonatio tacita.

l. 15. ff. Ad leg. Jul. de Adult. l. 40. ff. eod.

De illa scriptum est l. *Si maritus*, ff. Ad leg. Jul. de Adult. §. 5. *Fortius dicitur, eum, qui se negaverit acturum, postea non audiendum.* De hac verò intellige l. *Quæstum*, ff. eod. ibi: *Paulus respondit: eum qui post crimen adulterij intentatum,*

eandem uxorem reduxit, desitisse videri, & idè ex eadem lege postea accusandi ei jus non superesse. Et l. *Crimen*, Cod. eod. dicitur: *Crimen adulterij l. 11. Cod. maritum, retenti in Matrimonio uxore, inferre non cod. posse, nemini dubium est.*

Equidem quòd post condonationem expressam, ex animo factam, & ab adultero acceptatam, nequeat innocens celebrare divortium, ab Omnibus admittitur, & res per se clara est. Cur enim minùs hoc debitum possit condonari, quàm alia quæcumque, v. g. ex contractu, ex damno injustè illato &c.? Sicuti ergò, si quis ex animo condonaverit damnum injustè illatum in bonis fortunæ, non potest reparationem exigere, suppositâ acceptatione debitoris; sic indidem in nostro casu, qui ex animo remisit quasi poenam divortij, seu jus quod habebat, ad eam poenam exigendam, alterò acceptante remissionem, non potest ampliùs divortium exigere.

325. *Post expressam nequit celebrari divortium.*

Hoc certum est. Dubitatur autem Primò: an valeat ficta condonatio. Secundò: an ante acceptationem possit revocari: v. g. innocens voce vel scripto dicit nocenti, se condonare, aut remittere, aut ignoscere, se reconciliari, se velle ducere vitam conjugalem cum ipso, se velle cum habere & tractare ut conjugem; nihilò tamen minùs interiùs cogitat: acceptat nocens, putans hæc ex vero animo dici; numquid innocens adhuc potest celebrare divortium?

An valeat condonatio ficta.

In foro quidem conscientie (inquit Averfa sup. sect. 7. §. *Secundò*) dici debet adhuc manere liber, ita ut remissio ficta non valeat, non eum liget: quia cum hæc juris cessio ex ejus libera voluntate dependeat, sine ejus intentione non valet. Nec is tali fictione tantam injuriam infert parti, ut propterea à suo jure cadat: si quidem nullum novum detrimentum parti infert, sed relinquit in eodem priori statu, quàmvis se remittere fingat. In foro tamen externo, si de tali remissione constabit, cogetur illam servare, & à divortij præensione desistere: quia, judicium fertur vigore actuum exteriorum. Sic ille.

326. *Negat Averfa, in foro conscientie.*

Et ante ipsum Sanchez lib. 10. disp. 14. n. 3. dicens: Quòd si innocens remittat adultero delictum oretentis, cum tamen contrarium animum habeat, nullius momenti erit remissio in foro conscientie: ac proinde adhuc divertere, & accusare poterit: & rogatus à Judice, instante uxore, poterit condonationem illam negare (ut in simili dixi lib. 1. disp. 10. n. 27.) Quia illa renuntiatio juris est merè liberalis, nilque innocens ab adultero recipit, ut teneatur fictam promissionem seu renunciationem veram efficere, quò contractui stet, & æqualitas inter dantem & recipientem servetur. Ita Sanchez. Et meritò, ut ampliùs patebit ex dicendis de remissione tacita.

Similiter Sanchez.

Quantùm ad secundum dubium, dissonant hi Auctores. Sanchez sup. n. 2. existimat, nullam acceptationem desiderari; ac proinde sufficere, si sola mente fiat condonatio illa adulterij; & non exigi, adulterum nosse, suum delictum cognitum esse innocenti. Loquitur autem tam de

227. *An requiratur acceptatio? Negat Sanchez.*

Probatio.

de expressâ, quàm tacita condonatione.

Probat : quoniam ubi nullo pacto inito, sed solâ cessione, quâ proprio juri quisquam renunciat, intervenienti, aliquid acquiritur cuidam tertio, nullâ opus est illius tertij acceptatione; sed solâ cessione juri proprio renunciantis satis est : ut in hæreditatis repudiatione contingit. Qualitercumque enim occultè hæreditas repudietur, obvenit substituto; arg. l. 4. Cod. de Repud. hæred. *Sicut major 25. annis, antequam adeat, delatam repudians successorem, post querere non potest.* Quasi repudiatio illa solo repudiantis actu ad suam firmitatem contenta sit.

l. 4. Cod. de Repud. hæred.

Cum ergo post adulterium, sive ante celebratum divortium, sive post, ut adulter recuperet jus pristinum exigendi debiti, satis sit tolli impedimentum voluntatis innocentis, utentis jure suo (eo enim ipso, quod ille renunciat juri divortij, acquiritur nocenti) sufficiet ea renunciatio, quantumvis occulta, & solâ mente effecta, nullâ adulteri acceptatione expectatâ.

328. *Confirmatur à simili.*

Et confirmatur, ductâ similitudine ex potentijs naturalibus; dum enim potentia visiva illæsa permanet, impediturque quominus videat, aliquo obstaculo interposito : ut visionem eliceat, nullo alio opus est, quàm obstaculi illius remotione, qualitercumque contingat, etiam renitente ipsâ potentia. Quod pariter in potestatibus moralibus reperimus. Judicis enim potestas per excommunicationem impedita, statim ac excommunicatione cessat absolutionis beneficio, sibi etiam renitenti impenso, reviviscit, nullo actu ipsius requisito. Cujus ratio est : quia potestas jurisdictionis non omninò extincta erat (manet enim Judicis officium) sed tantum suspensâ ac impedita ratione excommunicationis.

329. *Applicatur simili.*

Sic igitur contingit in præsentî. Nam cum post adulterium, etiam celebrato divortio, maneat vinculum Matrimonij, quod radix est mutæ obligationis reddendi debitum; solumque jus hoc, ut sibi reddatur, sit in adulterio impeditum, dum innocens jure divortij uti voluerit : nullo alio opus est, ut adulter pristinum jus recuperet, quam cessatione illius voluntatis innocentis, jure sibi acquisito per adulterium cedentis : & statim ac illo cedit, comparat adulter jus exigendi, nullâ ipsius acceptatione desideratâ. Sic ille.

Sed enim, dicit aliquis : hoc est quod queritur, an non desideretur aliqua ejus acceptatio; & id probatum oportuit, non suppositum.

330. *Probatur secundum.*

Probatur ergo ex eodem Auctore : Quia licet usus pristini juris impeditus acquiratur adultero per eam cessionem; ac proinde acceptatio ipsius adulteri necessaria videatur : at cum non acquiratur per aliquam concessionem innocentis, quam instar donationis acceptari oporteat, sed per meram juris divortij renunciationem, quæ obstaculum illius usus aufert, quâ factâ, statim eo ipso ex necessitate consequitur, ut recuperet adulter illum usum, nulla acceptatio desideratur : tantum enim attenditur, quod principaliter agitur, & non quod ex necessitate quadam, velit nolit agens, inde subsequitur; arg. l. 2. §. penult.

ff. de Aqua pluvia arcenda, ubi permittitur alii cui torrentem avertere, ne aqua ad suum fundum perveniat : licet inde effectum sit, ut vicino noceatur : quia tantum inspicitur, quod principaliter agitur, nimirum proprium cavere damnum.

Ex quibus omnibus colligo; satis esse solam renunciationem juris proprii ab innocente quomodocumque, etiam solâ mente factam, quàmvis jam divortium celebratum esset, ut jam amplius resilire nequeat in foro conscientie : quod idem servaretur in foro externo, si per propriam confessionem innocentis, aut per alium modum constaret. Imò quàmvis adulter nolit acceptare, jus divortij & accusationis omninò per illam renunciationem, independentem ab aliqua acceptatione, jam extinctum minimè reviviscit. Hactenus Sanchez.

Oppositum docet Aversa sup. sect. 7. §. Absolute tamen, ubi requirit, ut condonatio hæc fiat pro aliquem actum externum. Et ita (inquit) Doctores communiter supponunt : idèdque diligenter inquirunt, quinam actus externi sine verbis facti ipso sufficiant, in hoc supponentes, requiri aliquem actum externum. Idque etiam Sanchez ipse eâ disp. inquit. Et antea disp. §. n. 19. dixerat, non satis esse remissionem mente retentam, nullo signo externo conjugi nocenti expressam : quia propositum, mente retentum, in his contractibus inter homines initis nullius efficacie est, l. Cum in plures, ff. Locati : & quia, cum hæc remissio sit quædam donatio juris, quod innocens adversus nocentem habebat, debet, ut firma sit, parti intimari. Hæc Sanchez.

Hinc ergo ratione & exemplis suadetur : quia hujusmodi obligationes, aut debiti relaxationes inter homines, non nisi actibus externis, qui inter eos noti esse possint, perficiuntur. Sic donationes, promissiones, aut quorumvis debitorum remissiones. Et alioqui, quantumcumque quis in mente sua deliberasset ac proposuisset, potest in conscientia voluntatem mutare, nec adhuc intelligitur tribuisse alteri ullum jus, aut deposuisse ullum suum jus, quod adversus alterum habebat. Ita Aversa. Quem sequitur Mart. Perez de Matr. disp. 56. sect. 3. n. 9.

Quid ergo ad fundamentum Sanchij sup. lib. 10. disp. 14. n. 2. ? Hinc etiam (prosequitur Aversa) patet ad oppositum fundamentum. Vel enim conjux nocens dicitur etiam acquirere jus, ut alter eum amplius molestare non possit. Vel licet dicatur indigere solum remotione impedimenti; hoc impedimentum non consistit solum in voluntate innocentis, sed in injuria ei illata, donec ab eo condonetur; quæ condonatio fieri debeat actu aliquo humano apparente, & in commercium cadente, quales actus alias humanas dispositiones inter homines perficiunt. Sic ille.

Ejusdem opinionis est Villalobos Sum. tract. 15. diffic. 1. n. 13. Hæc sunt ipsius verba : El sexto es, quando despues del adulterio, el mando se reconcilio con ella : porque entonces ya le perdona la injuria; y alli celta la razon del divortio. *extremum.*

Renunciatio juris hic solâ mente facta valet, juxta Sanchez.

331. *Oppositum dicit Aversa.*

Pro quo etiam in Sanchez.

332. *Probatur ratione & exemplis.*

Resp. ad fundamentum Sanchij.

333. *Villalobos etiam sententiam Aversa, quantum ad actum.*

vorcio. Y no basta para esto acto interior, que los contratos, que se hazen entre los hombres, es necessario, que se hagan con actos exteriores, como consta de una ley: *Cum in plures. ff. Locati. §. 6. Locator horrei propositum habuit, seu aurum, argentum, margaritam non recipere suo periculo. Deinde, cum sciret has res inferri, passus est. Proinde eum futurum tibi obligatum dixi; ac, si propositum fuit, remissum videtur.*

Non meminit acceptationis.

Palao negat eam se necessariam.

334. Ad quid ergo requiritur actus externus.

Nota autem hunc Auctorem, quamvis postulet actum exteriorem, nullam tamen facere mentionem acceptationis adulteri. Imò Castro Palao, quamvis neget, acceptationem hanc necessariam esse, tamen requirit signum externum voluntatis internæ, de Sponsal. disp. 3. punct. 6. §. 2. n. 4. ibi: Neque ad hanc condonationem requiritur adulteri acceptatio; quia ea condonatio est quædam juris cessio & remissio, quæ signis exterioribus manifestata, tollitur ab adultero impedimentum exigendi debitum, quod ex adulterio illo contraxerat. Hæc ille.

Sed dicit aliquis: ad quid actus externus, si non est necessaria acceptatio? Respondetur: quia hæc cessio fit inter homines, sive est commercium humanum; homines autem non communicant inter se, nisi actibus exterioribus, cum actus internus minimè intueri possint. Putas, quia repudians successione actu merè interno, nequeat postea, animo mutato, eam quærere? Et excommunicatio Judicis numquid auferri potest sola mente absque exteriori actu? Minime; & tamen non requiritur acceptatio Judicis.

Sic ergò in præsentia fieri potest, ut requiratur actus exterior, ut cessio juris sit, firma & irrevocabilis à cedente, est non requiratur acceptatio adulteri, sedposito signo externo, reviviscat prius jus petendi debitum etiam contra suam voluntatem; quia sufficit, quòd manserit vinculum matrimoniale ex priori contractu Matrimonij, ex quo vinculo, seculo impedimento, naturaliter quasi sequitur dictum jus.

335. Averia requirit acceptationem.

Interim Averia sup. §. Videtur, requirit acceptationem: quia (inquit) sic in alijs humanis contractibus, donationibus ac cessionibus requiritur. Ita ut, si innocens expressis etiam verbis dicat adultero: *Con dono tibi injuriam, & adulter replicet: Recuso, non accepto hanc condonationem, videatur innocens in sua libertate, quam acquiserat, remanere, repellendi & accusandi talem adulterum: quia illa sui juris cessio non adhuc habuit effectum. Sicut & posset facere quicumque læsus in alijs injuriarum actionibus.*

Tenetur adulter conjugis volentis reconciliari acquiescere.

Tenetur quidem ipse adulter conjugi volenti reconciliari acquiescere, & condonationem acceptare, ad eumque redire, & petenti debitum reddere; quia ipse non habet ex parte sua jus & libertatem recedendi aut recusandi; adeoque innocenti instanti non potest justè resistere: at eo recusante, & non acceptante, videtur ipse innocens retinere suum jus, ac libertatem, ut possit justè suam voluntatem retrahere, & non permanere in ea cessione, sed divortium ac separationem repetere, nec possit denuò ab altero ad reconciliationem cogi. Bene autem sufficere

Buscò de Matrim. Pars II.

quæcumque tacita acceptatio; putà, non solum verbis, sed etiam alijs reconciliationis actibus. Sic ille. Tu cogita, & festina mecum ad alios reconciliationis actus.

Inter quos utique primus est, copula, tamquam primarius actus amicitiae, scienter & sponte habitæ, sive præcedat sive sequatur sententiam & executionem divortij. Scienter, inquam, id est, quando innocens conscius est delicti alterius, & sui juris. Quia nulla est remissio, ubi est ignorantia injuriæ, jurisque competentis; arg. l. *Manifestissimi*, 22. Cod. de Furtis, §. *Sin autem*. Et actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, l. *Non omnis*, ff. Si certum petatur. At intentio remittendi nequit haberi, ubi adest d. ignorantia.

Et ideo Doct. Seraph. 4. dist. 35. a. un. q. 1. Doct. Seraph. corp. n. 7. inter casus, in quibus non licet divortium, postremo loco ponit: *Cum cognoscit eam voluntariè, postquam scit conjugem, fornicari.* Alios Auctores vide apud Sanchez sup. n. 9. Sanchez. Atque idem dicendum est (inquit ille) si tempore copulæ conjux innocens fuit prorsus immemor adulterij. Quoniam perinde est, ac si ignoraret. Nec censetur quilibet jus remittere, cujus omninò est oblitus.

Porrò satis est, quòd cognoscat unum adulterium, etsi plura commissa fuerint: similiter, si norit conjugis sodomiam, supposito, quod hæc sit causa sufficiens divortij, ignoret tamen adulterium; & vice versa, si norit adulterium, & ignoret sodomiam. Eò quòd (inquit Sanchez sup. n. 11.) in his omnibus eadem ratio divortij inveniat. Secus foret, si conjux adulter simul foret hæreticus; & innocens solum adulterium, aut solum hæresim novisset. Quia in his criminibus est longè diversa ratio divortij, ut infra videbimus.

Sicut impetrans dispensationem, ad petendum debitum ab uxore, ratione affinitatis cum ipsa contractæ per copulam cum ejus consanguinea, non tenetur omnes copulas explicare; quia eadem est ratio affinitatis, atque quasi una censetur affinitas multiplicata; secus si esset multiplex affinitas, diversis modis contracta. Sicut etiam non est opus, in voti dispensationis impetratione referre vices, quibus idem votum iteratum fuit: secus si essent diversa vincula, ut voti & juramenti.

Sed nunquid requiritur scientia omninò certa? Putat Sanchez sup. n. 10. sufficere violentam præsumptionem, quæ faciat moralem certitudinem: cum enim hæc sufficiat in utroque foro ad divortium, ut sup. vidimus, innocens tali casu non solum liberè petit, sed etiam reddit; secus quando præsumptio non est probabilis, seu non est violenta; tunc enim tenetur reddere: nec æquum est, ut abstineat à jure suo debiti petendi in eo dubio. Non enim censetur quis remittere, quod dubitat ad se pertinere.

Neque etiam, quod scit ad se pertinere, nisi per copulam spontaneam, id est, quæ procedit ex liberali voluntate; qualem non habet conjux, quoties copulatur, quòd præceptum impleat,

336. Copula scienter & sponte habitæ est tacita reconciliatio.

337. Satis est, quòd cognoscat unum adulterium, etsi plura commissa sint. Probatur ex Sanchez.

338. An requiratur scientia omninò certa. Sanchez.

Debet copula esse spontanea.

B b b b arg.

L. 18. ff. de Adimend. lega.

339. Non est talis si sit à iudice precepta

Item, si procedat ex metu.

Aversa.

Sous.

Sanchez.

340. Sufficiens si metus non sit vanus, juxta Sanchez.

Qualificatio compulso impedit conciliatorem.

Sanchez.

341. Retentio adulteri non semper est signum sufficienti.

arg. l. Rem legatam, ff. de Adimend. legat. in fine: Cum nemo in necessitatibus liberalis existat.

Itaque, si iudicis precepto compulsus, ut interdum contingere potest, eò quòd nondum sit probatum consortis adulterium; si, inquam, tamen in conscientia obedire non teneatur; at tamen ad evadendam interim contentionem & vexationem, consentiat reddere, non censetur sufficiens reconciliationis signum. Imò etiam si ex sua simplicitate, vel ex errore deceptus ab aliquo, putet se teneri, & idè consentiat.

Item; si metu adactus consentiat, non solum sibi ab eodem consorte incusso, sed etiam aliunde, aut etiam à seipso rationabiliter concepto; & non solum de gravi damno, ex quo dicitur metus cadens in constantem virum; sed etiam de quocumque damno alicujus momenti, talis copula non censetur sufficiens reconciliationis signum. Ita Aversa sup. §. Item.

Unè rectè dixit Sotus 4. dist. 36. q. un. a. 4. ad finem corp. vers. Ex quo fit; uxorem sapè reddentem adultero, pugnis & vi coactam, non censi remittere. Et existimo (inquit Sanchez sup. n. 15.) satis esse, ut non censeatur condonatio, quamvis adulter tunc metum non interat; at uxor meritò timet debitum illi negare, quòd cum esse terribilem norit, atque ita gravi metu deterrita reddit. Quia cessat liberalitas. Deinde: quia quòd metus sit iustus, non desideratur vera mali illatio; sed sufficit probabilis timor proximæ illationis.

Insuper non exigitur, ut metus ille sit cadens in constantem sceminam; sed satis est, sit metus non vanus, sed alicujus momenti. Nam levis metus, nimirum, qui non cadit in virum constantem, sufficit in foro conscientie, ut auferat liberalitatem ad donationem requisitam, obligetque donatarium ad restituendum, ut probavi lib. 4. disp. 9. n. 4. Et idem ibi dixi de contractibus onerosis. Sic ille. An verè dixerit, nos alibi discussimus.

Ut sit de hoc, in presentì solum quærimus; an copula ex tali metu sit signum tacitum cessionis sui juris, seu liberalis condonationis injuriæ illatæ per adulterium. Et videtur quòd non; quandoquidem per novam injuriam dicta copula extorqueatur, & innocens nullatenus vellet copulari, si metus abesset. Quomodo ergò est signum amicitie?

Quinimò, secundum Sanchium sup. & Alios, quos citat, qualiscumque compulsio, etiam necessitatis debite honestatis servandæ, efficit, ut actus, ex quibus tacita condonatio confurgit, minime signa condonationis censeantur. Ut si ambo conjuges ab aliquo invitati, eidem mensæ accubere: vel in Ecclesia osculum pacis sibi ipsis mutuo porrexerunt. Quippe in utroque eventu necessitate honestatis compulsi id egere, nec salvâ honestate id declinare potuerunt. Ita Sanchez.

Atque ex eodem fundamento deducitur, retentionem adulteri, etiam manifesti, non semper esse signum sufficiens reconciliatis. Oportet ergò, ut commodè possit eum ejicere; alioqui non erit retentio spontanea.

Præterea; debet esse retentio in consortio conjugali. Undè si essent in eadem domo non se alloquentes, divisique à mensa & lecto, quasi duo vicini extranei, non conferretur condonatum adulterium. Quia retentio illa non est signum amicitie conjugalis, quin potius capitalis inimicitie. Quòd si retineatur adulter in consortio conjugali, quamvis occultus sit, & brevi tempore, reputabitur condonatum adulterium.

Intelligo (inquit Sanchez sup. n. 17.) in consortio conjugali, quando innocens familiaritatis conjugalis signa adultero ostenderet, v. g. ludendo, ridendo, comedendo, osculando, amplexando &c. nullâ necessitate, etiam honestatis, compulsi. Quoniam licet non possit illum innocens propria auctoritate expellere, dum occultus est: at non tenetur signa benevolentie conjugalis exhibere. Atque adèd ea exhibita, sunt manifesta condonationis signa. Secus si necessitas compelleret, ut vitandi scandali; vel si præcederent copulam, ad quam innocens cogitur; quia censetur quid unum cum ipsa copula, quæ tali casu non sufficit, ut dictum est.

Si autem à me quæritur: an hæc signa exhiberi possint scienter & sponte sine condonatione. Responsio affirmativa est sequens pars Conclusionis, quæ probatur: quia ea condonatio innititur præsumptioni, ut patet ex ly Videri, quo utitur l. Quasitum, superius adducta, ibi: Destitisse videri, quod præsumptionem denotat; neque ullum est jus, id absolute decidens, id est, absolute statuens, per ea signa adulterium condonari. Ergò nec nos statuamus. Atque adèd, si sit animus non condonandi adulterium per copulam, aut reliquos condonationis actus, reverà non erit in foro conscientie condonatio, quamvis in foro externo, quod contrarius gestis animus latitat, judicabitur vera condonatio.

Sicut ante Trid. copulâ habitâ post sponsalia efficiebat Matrimonium, cap. Is qui fidem, de Sponsal. sed præsumptum tantum; & idèd, si reverà copulam habens esset contrario animo, nimirum non ineundi Matrimonium, sed fornicandi; in conscientia non foret Matrimonium. Sic etiam Professio tacita, quæ fit per gestationem habitus professorum innititur præsumptione; & idèd in conscientia non valeret, si gestans haberet animum non profitendi. Ergò similiter dicendum est in hac tacita adulterij condonatione. Enimverò actus non operantur ultra intentionem agentium, in his, quæ ab eorum intentione dependent, sicut est hæc condonatio.

Sed enim, dicit aliquis: hoc est quod quæritur, & videtur, quòd non dependeat, sed jure ipso naturali ita dicente, condonatio hæc consequitur ipsum actum copulæ: sicut irregularitas consequitur occisionem voluntariam: ac proinde, sicut volens occidere efficitur necessario irregularis; ita eo ipso quòd conjux innocens, conscius adulterij, accedit ad adulterum, velit, nolit, condonat, teste Doct. Seraphico 4. dist. 32. q. 2. S. Bonav. corp. Si petat debitum, privat se libertate, & ex hoc obligat se ad reddendum; quia dum vult debitum sibi reddi à fornicante, & ipse se eidem obligat.

Respon-

Quando sit tale signum, ex Sanchez.

342. Probatur, hæc signa possunt exhiberi scienter & sponte sine condonatione.

Simile.

Aliud.

343. Objeçto.

344.
Solutio
Sanchez.

Respondet Sanchez sup. n. 21. (ubi tenet nostram Conclusionem) quoties aliquid sequitur factum ipsum, sufficit ut incurratur, actum illum esse voluntarium, quamvis necessitas ad illum exercendum compellat. Ut Iudex, necessitate officij compellente, suspendens latronem, irregularis efficitur; & similiter, si metu mortis compellatur ab Actore ad suspendium illud. At conjux necessitate compulsus ad copulam, nec condonat adulterium, nec jure divortij, & accusandi destituitur. Ergo condonatio non consequitur ipsum factum copulæ.

Condonatio
non sequitur
ipsum
actum.

Probatio.

Et confirmatur: quia nulla alia ratio conveniens assignari potest, cur, dum necessitas cogit, copula illa minimè sit condonatio, nisi quia remissionis præsumptionem vincit alia fortior, quod nemo in necessitatibus præsumatur liberalis; l. *Rem legatam*. ff. de Adim. legat. Ergo copulam esse condonationem, non est ita ex natura rei, ut necessariò consequatur, non obstante contrario animo; sed intantum est condonatio, in quantum præsumitur animus consonus facti ipsi, quod veniæ concessione indicat. Ex his ergo omnibus concludo, non esse veram condonationem adulterij per copulam, aut alia benevolentia conjugalitatis indicia, exhibita animo non condonandi. Hucusque præfatus Auctor.

345.
Obiectio.

Si inferas: ergo si quis ignoret, per copulam, ac alios actus amicitia, jus divortij extingui, quamvis sponte petat copulam, aut reddat, non erit vera condonatio. Sicuti, ut sit vera Professio, confurgens ex delatione habitus, & exercitio actuum professorum, & verum Matrimonium, quod nascitur ex copula habita post sponsalia, exigitur scire, non tantum illos esse actus professorum, & conjugum, sed indè etiam consurgere Professionem & Matrimonium.

Responsio
Sanchez.

Respondet Sanchez sup. n. 22. negando paritatem. Quia hæc condonatio non est res tam gravis, & impositio novæ obligationis, qualis est Professio, & Matrimonium, quæ sunt obligationes maximi momenti. Et majorem connexionem habent hi actus cum injuriæ condonatione. Quare existimo, semper, cum adest adulterij scientia, & copula, aut alij actus condonationis sponte habentur, consurgere veram remissionem injuriæ, & abolere jus divortij & accusationis in utroque foro, nisi contrarius animus adsit. Quia licet expressè & distinctè non cognoscat conjux remittens, ijs actibus gestis amitti jus divortij, nec quid sit divortium, & qualiter possit ratione adulterij celebrari: at nullum quantumvis rusticum latet, eos esse actus amicitia & pacis, per eosque rediri in pristinam amicitiam & amorem. Quare quicumque videns affectum injuriæ colloqui, aut simul vesci cum afficiente, statim quasi naturæ instinctu doctus, judicat eos ad amicitiam restitutos esse, ac injuriæ quasi immemores, nil prorsus de illa laborare. Quæ scientia ad veram condonationem satis est. Sic ille.

346.
Displicet
Aversa.

Verum displicet Aversa sup. §. *Sextò præterea*, ubi habet sequentia: Si innocens tales actus exercens tunc nec habet animum condonandi,

Bosco de Matrim. Pars II.

nec animum contrarium; sed indifferenter & negativè quoad hoc se habeat, aut si ignoret, tales actus esse condonationis signa, apta extinguere jus divortij: Sanchez n. 21. & 22. admittit, tunc sufficere & valere ad perficiendam reconciliationem, ita ut in conscientia non liceat innocenti post eos divortium intentare.

Sed magis consequenter videtur dicendum, non sufficere; quia hæc signa non valent, nisi proficiantur ex vero animo condonandi, & absque hoc animo non videtur perfici reconciliatio. Unde sicut non valent verba aut facta, dum innocens ignorat consortis delictum, aut dum ignorabat suam libertatem inde acquisitam, ut jam dictum est; ita etiam dum non intendit, aut dum ignorat talia signa habere vim reconciliationis, & extinguere jus divortij.

Sicut etiam, qui non intendit, aut non scit, quædam signa inducere Professionem tacitam in Religione, aut copulam post sponsalia inducere verum Matrimonium, ubi valet Matrimonium clandestinum, reverà non ligatur Professione, non ligatur Matrimonio, loquendo in conscientia, licet in foro externo aliter judicabitur. Talis enim, & tam expressa voluntas requiri etiam videtur ad perficiendam hanc reconciliationem, & obligationem persistendi in usu conjugij.

Est enim hæc etiam res satis gravis, & nova impositio obligationis conjugalitatis, quæ alioqui per divortium extinguitur. Ad summum potest admitti hoc discrimen, quod facilius & frequentius sub ijs actibus amicitia conjugalitatis adit verus animus condonandi injuriam, & permanendi in consortio conjugali. Hactenus Aversa.

Et, meo judicio, magis consequenter, quam Sanchez; nam hic n. 9. postulat scientiam adulterij, & probat: quia nulla est remissio, ubi est ignorantia injuriæ, jurisque competentis: at verò n. 22. ut statim audivimus, ait: sufficere cognitionem injuriæ seu adulterij, tametsi expressè nesciat jus divortij, nec quid sit divortium, & qualiter possit ratione adulterij celebrari. Sanè oppidò verisimile est, quam plurimos hæc nescire, quæ si scirent, vellent uti jure suo; quamvis nunc, quia jus suum ignorant, dictos actus amicitia exerceant. Dicam autem, quod illi per eos actus jus divortij amiserint? Nulla est remissio, ubi est ignorantia juris.

Præterea: Sanchez n. 22. ait: hanc rem, puta reconciliationem, non esse tam gravem, neque impositionem novæ obligationis, qualis est Professio, & Matrimonium; at verò n. 23. inquit: Damnum remittentis (jus divortij) est maximum: cedit enim jure divortij & accusationis; dotem aut donationem propter nuptias acquisitam ob adulterium, aut acquirenda, amittit; demum perdit libertatem transeundi ad Ordines vel Religionem, & iterum se servituti subicit. Numquid hæc est parva res, & non satis magna, ut postulet expressam & distinctam notitiam, five ut innocens expressè & distinctè sciat, ijs actibus gestis amitti jus divortij, ut sciat, quid sit divortium, & qualiter possit ratione adulterij celebrari?

Requirit
hic Auctor
positivum
animum
condonandi.347.
Probatio
simili.348.
Auctor apud
probat doctrinam
Aversa.An reconciliatio sit res gravis.
Sanchez.

B b b b b 2

Secun-

349.
Quis petijt
copulam
cum animo
non condo-
nandi, potest
adhuc di-
verttere.

Secundum Sanchium ibi; satis magna res est, ut qui petijt copulam ab adultero cum animo non condonandi, possit adhuc in foro conscientiae divortium celebrare, & accusare adulterum. Ratio (inquit ille) est: quia hic non tenetur abstinere à divortio, & ab accusatione, ratione condonationis adulterij: quia ea non est, ratione animi habiti non condonandi. Nec ratione contractus tacite inclusi, dum adulter reddit debitum innocenti petenti: cum enim non teneatur reddere illi, nisi velit ad pristinam Matrimonij obligationem redire, condonato jure divertendi per adulterium acquisito, ne claudicat Matrimonium: eo ipso quod adulter reddit innocenti petenti, est tacitus contractus, *Facio ut facias*, id est, reddo tibi debitum, ut condonatà injurià, reddas mihi imposterum.

Probatum,
non obligari
ratione taci-
ti contractus

Sed ratione hujus contractus minimè teneri, inde probatur: quoniam si innocens reddat petenti adultero, nullus est tacitus contractus; adulter enim nihil praestat innocenti, quin potius magno afficitur beneficio ab innocente, reddente indebitum. Si autem econtrà adulter reddat innocenti petenti, in quo casu est tacitus contractus modo exposito; adhuc non tenetur ratione contractus & promissionis, virtute inclusae in ea debiti exactione; quia promissio & contractus ficta fuere. Quare solum debet obligari ratione injustitiae admittitae contrahendo fictae, cum teneretur verè contrahere.

350.
Sed neque
ratione in-
justitiae.

At nec hac ratione obligari, inde mihi suadeo. Quippe justitia non obligat ad restituendum ultra damni aestimationem: damnum autem copulae, extortae per innocentem ab adultero, simulato illo contractu, est adeo exigui momenti, ut pro nihilo prorsus reputetur. Econtrà verò damnum remittentis est maximam &c. ut sup.

Non ergo lex justitiae postulat, damnum exiguum adulteri decepti tanto innocentis detrimento compensari. Quà ratione lib. 1. disp. 10. n. 21. decipientem fictà Matrimonij promissione virginem, longè inferioris conditionis, quae jure optimo veram existimavit esse promissionem, non teneri eam ducere, sed alio modo æquale restituere, probavi, ibique satisfeci objectioni, quae opponi posset. Hæc ille.

351.
Sic potest
petens debi-
tum, solum
peccat veni-
aliter.

Ex quibus inferit Primò; sic fictè petentem debitum, solius venialis culpae reum esse. Quia nullius momenti est nocumentum, illà fictione illatum. Adulter enim eandem libertatem non reddendi imposterum retinet, nisi innocens adulterium condonet. Sic ille. Quod ego intelligo, nisi ex illa copula sic extorta aliud grave extrinsecum damnum ei obveniret, v.g. quia ex tali copula secuta est generatio proles, propter quam nequeat liberè intrare Religionem, innocente intrante; quod alioqui haud difficulter potuisset facere, & fecisset. Et alia similia damna possent inde provenire.

Rogatus à
Judice potest
negare copu-
lam.

Inferit 2. hunc innocentem, rogatum à Judice de copula illa, ut cogatur non divertere ratione prioris adulterij, quasi illud jam condonatum sit, posse jurejurando negare copulam. Quia verè respondet juxtà mentem debitam Judicis, Non

enim habuit copulam, quæ sit condonatio, jureque divortij privet.

Quid ergò ad Doct. Seraphicum sup. ex adverso adductum? Respondetur: innititur praesumptione animi condonandi, quem solet habere innocens, dum petit debitum ab adultero. Si tamen reverà eum non habeat, quàmvis in eo peccet, saltem venialiter; equidem, secundum Sanchez, non erit vera condonatio adulterij; atque adeo non tenebitur deinceps reddere, saltem si habuerit animum non condonandi.

Cæterum, an factà reconciliatione expressa vel tacita, si rursus adulter peccaret, posset dimitti; & an ipsa innocentem, postea adulterantem, posset dimittere, hæc, inquam, modicam habent difficultatem, & responsio affirmativa ad utramque quæstionem nobis placet. Responsionem ad secundam quæstionem, cum sua probatione habes sup. Conclus. 6. Adjungo hic solutionem ibi objectorum; scilicet: Quædam possumus consequi excipiendo, quæ non possumus agendo; & quia accusans de crimine, debet esse ejus immunis.

Dico ergò: talem adulterum esse immunem à crimine, de quo accusat; & nego, posse deduci adulterium remissum in judicium ad effectum excipiendi; cum nullo jure hoc inveniat concessum; sicut forè in alio aliquo casu invenitur constitutum, ut quod non possit agendo, possit quis excipiendo acquirere; maximè cum hic causa excipiendi non subdit; nam ea est, adulterium non remissum, sed remissum, quod perinde est, ac si nunquam fuisset, ut loco sup. citato dixi.

Porrò quòd adulterium, post reconciliationem ab eodem adultero perpetratum, sit causa sufficiens divertendi, per se manifestum est. Quippe per illam priorem reconciliationem solum remittitur injuria tunc commissa, non autem committenda; & Matrimonium restituitur in pristino suo statu. Sicut ergò, si non praecessisset adulterium, & condonatio ejus, adulterium jam commissum esset sufficiens causa divortij; sic etiam in praesenti, quàmvis aliud praecesserit, & condonatum fuerit.

Enimverò præcedens venia non trahitur ad futura delicta, sed sola præterita respicit; arg. 1. Non alias, §. 1. ff. de Iudicijs: Legati ex delictis, trahitur ad in legatione commissis, coguntur judicium Roma futura delicti: sive ipsi admiserint, sive servi eorum. Et tamen jus gentium securitatem eis concessit, l. Sanctum, ff. de Rerum divis. §. 1. Sanctum autem dictum est à sagminibus: sunt autem sagmina quaedam herbae, quas Legati populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret. Igitur æquum non est, ut ea reconciliatio criminis futuri impunitatè præstet.

Atque ita expressè sentit Gloss. in cap. Pleurumque, de Donat. inter virum & uxorem. verb. Nec reconciliata, ubi sic ait: Ad quod compelli non potest (innocens) etiam post penitentiam (adulteræ) cap. 4. de sed si reconciliata fuerit, postea illam fornicationem objicere non poterit, quia ei remisit hoc (puta divortium) quod ei licet, secundum Evangelicam veritatem; & quia mores illius jam comprobavit. Hinc nisi postea fornicetur.

352.
Resp. ad
Doct. Se-
raph.

Facta re-
conciliatione,
si innocens
adulterum,
potest dimitti.

Objectio.

353.
Solvitur.

Adulterium
post reconcilia-
tionem
commissum,
sufficit ad
divortium.

354.
Præcedens
venia non

trahitur ad
delicta per
l. 24. ff. de
Iudic. & l.
8. ff. de
Rev. divis.

Subsequens
adulterium
hic nocere
docet Gloss.
cap. 4. de
Donat. &c.

355. *Idem docet Richardus.* Hinc Richardus 4. dist. 35. a. 1. q. 1. inquit: Sextus (casus, in quo non licet viro dimittere uxorem propter adulterium) si maritus post adulterium cognovit eam, & toleravit. Cujus ratio est; quia crimen per reconciliationem dimissum amplius obijci non debet, nisi recidivum sequatur. Alios Auctores tam Jurisperitos, quam Theologos, vide apud Sanchez sup. disp. 5. n. 20. quos ipse ibi sequitur, contra Nonnullos, qui (teste eodem Auctore) innuntur textui cap. De Benedicto, 32. q. 1. ibi: Nullum ei duntaxat simile committenti periculum allaturus.

Respondetur ad cap. 5. 32. q. 1. Covar. Respondet Covar. de Matr. part. 2. c. 7. §. 6. n. 7. aliàs 11. Is textus Judici Ecclesiastico consultit, ut à viro, qui adulteram uxorem denuò recepit, cautionem exigat, ne eam occidat (propria scilicet auctoritate) si forsan in adulterium relabatur. Undè non negat viro jus accusandi crimen, post prioris adulterij remissionem commissum. Cui interpretationi mirè suffragatur Triburiense Concilium c. 46. cujus verba sunt: *si cujus uxor constuprata fuerit, & propterea maritus capitali sententiâ delere illam machinaverit &c.* Ita Covar. Quem sequitur Sanchez sup.

356. *Oppugnatur responsio ab Aversa.* Sed non satisfacit (inquit Aversa sup. sect. 6. §. Addit secundò) quia certè adhuc uxori primò labenti non potuerat vir propria auctoritate nocere. Sic ille. Tu nota mecum, apud Gratianum in suo Decreto, quo ego utor, paulò aliter exprimi prædicta verba cap. De Benedicto, videlicet: *Nullum ei, nihil duntaxat de cætero simile committenti, periculum illaturus.* Ergò si de cætero aliquid simile comittat, id est, rursùm adulteretur, aliquid ei periculum inferri poterit.

Defenditur per Glossam Undè Glossa in exposit. casus: *si maritus (inquit) eam recipere voluerit, sub cautela eam recipiat; scilicet, præstitâ cautione, quod eam non laedat, etiam crimen simile non committentem.* Quid ergò, si crimen simile comittat? De hoc casu Pontifex Pelagius nihil ibi expressè disponit. Manet ergò in terminis juris communis, ut propter simile crimen possit puniri, ac si nullum aliud præcessisset.

357. *An in casu vir possit agere etiam propter adulterium condonatum* Ioan. Lupus. Immo Ioan. Lupus in cap. Per vestras, de Donat. inter virum & uxorem §. 9. n. 22. ait: posse forsitán tunc virum agere, etiam propter aliud adulterium, antea condonatum. Sed hoc non est admittendum, ex cap. 29. 23. q. 4. *Si illic, ubi hæc acta sunt, presentibus utrisque constiterit, & satisfecisse Stephanum, & supplicatione susceptâ, eum, qui malè tractatus est, ignovisse; semel in ablacione remissa punitio, recidivo (aliàs, recidivo) dolore non debet iterari.*

Probatur sententia negans. Ubi Gloss. verb. *Recidivo*, inquit: *Arg. quòd ex quo quis est absolutus, vel postquam penituit, quòd amplius de illo crimine accusari non potest, ut ext. de Accus. c. 6.* sequentis tenoris: *De his criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari.* Quia actio semel extincta, sive transactione, sive indulgentiâ accusatoris, non reviviscit per novum delictum. Solum ergò potest agere ad novum adulterium, non obstante condonatione antecedentium delictorum: atque

adeò propter novum adulterium potest divertere, ac si nullum aliud præcessisset.

Pone autem, quòd celebraverit divortium, idque per sententiam Judicis, nunquid dimissus tenetur redire ad imperium innocentis, & accedere ei debitum? Respondeo:

CONCLUSIO X.

Adulter dimissus, etiam per sententiam, tenetur redire ad imperium innocentis.

Certum est (inquit Aversa sup. §. Tertio) 358. posse conjuges communi consensu, etiam post latam, & adimpletam sententiam judicalem divortij, inter se propria auctoritate, absque alio Judicis ministerio, reconciliari, & pristinam vitam conjugalem repetere. Quia nempe sententia divortij non prohibuit, nec illicitum fecit usum conjugij; sed tantum concessit, & liberam fecit separationem conjugum, dum innocens voluit & instituit separari: quare dum is sua sponte voluerit iterum conjungi, non facit contra sententiam & decretum Judicis. Quinimò nec potuisset Judex ex hac parte prohibere & impedire, quominus, quandocumque velit, reconcilietur.

Effectus ergò sententiæ ante reconciliationem est, ut innocens non teneatur manere in consortio conjugali; non autem est, ut non possit manere: quare tunc sententia non caret suo effectu. Benè tamen post reconciliationem nullus manet sententiæ effectus: quia conjux reconciliatus non potest denuò virtutis prioris delicti & sententiæ recedere, sed tenetur in conjugali consortio permanere; nisi ex novo alterius delicto, & Judicis sententia, novam habeat causam & libertatem recedendi. Hæc ille. Neque invenio contradictorem.

Tantum nota ex Herinx Sum. Theol. part. 4. tr. 5. disp. 7. n. 50. sententiam divortij ferti solitam sub hac limitatione: *Donet Spiritus sancti gratia dissidentes reconciliet.*

Majus dubium est: num possit sententiam 360. possit conjux innocens sua solâ auctoritate alterum, etiam renitentem; ad concordiam & conjugalem vitam revocare, ita ut hic in conscientia teneatur consentire, nec possit justè & licitè recusare. Navar. lib. 4. Consil. in 2. edit. tit. de Divort. consil. 4. n. 1. ait: *Uxor (adultera) separata à viro per sententiam Judicis Ecclesiastici, non tenetur redire ad maritum; nec è contrario maritus ad uxorem, juxta Gloss. memorabilem, cap. Agathosa, 27. q. 2.*

Hæc sunt verba Glossæ, verb. *Conversionis*: *Ante judicium Ecclesie neuter potest intrare Monasterium, altero invito, nisi cum publicè fornicata est: tunc vir, ea invitâ, potest intrare Monasterium, sed non illa: sed factâ separatione judicio Ecclesie, secundum Hug. neuter tenetur alteri, & uterque cessis juri suo; arg. 7. q. 1.* Quam periculosum. Et idèd tunc dicit Hug. quòd uterque intrare potest, reliquo invito. Ita Gloss.

358. *Post sententiam divortij, & executionem, possunt conjuges mutuo consensu reconciliari.* Aversa.

359. *Quis sit effectus sententiæ ante reconciliationem.*

Notabile ex Herinx.

360. *An adulter post divortium teneatur redire, si innocens velit.* Negat Navar.

